

misli dešifrirati i predstaviti njegovu osobnost.

Knjiga »Uvod u etičku misao Dietricha von Hildebranda« predstavlja značajan doprinos proučavanju filozofije tzv. škole minhenskog fenomenološkog realizma i filozofije vrijednosti. Ona je osobito vrijedna upravo po tome što se može čitati kao svojevrsni uvod u tu školu, kojoj je posebno stalo da u današnjoj posvemašnjoj krizi etike — samu etiku, preko fenomenologije, uzdigne do ontologije.

Ivan KOPREK

Tomislav JOZIĆ, *Na tragovima odgovornosti. Etika u sjeni iskustva*, Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 2000., 260 str.

U ovoj našoj povijesnoj epohi, s pravom zapaženoj i poznatoj po isticanju ljudskih prava, ugodno je naići na knjigu koja se usuđuje govoriti i o ljudskoj odgovornosti; koja je s 'ne-pravom' prečesto zaobidena, zaboravljena ili zanemarena. Tek kad se udruže ta dva krila ljudske egzistencije — prava i odgovornosti, smijemo se nadati autentičnijoj budućnosti čovjeka pojedinca i obitelji, naroda i međunarodne zajednice. U suprotnom, »pojam slobode i ljudskih prava toliko se afirmira da se to pretvara u svoju suprotnost jer se na njima inzistira do te mjere da se ona više ne mogu ostvariti jer zadiru u prava i slobode drugih. Djecu se uči o njihovim pravima, ali ne i odgovornostima i činjenici da postoji realitet koji treba poštivati« (V. Jukić). Formiranje moralnog lika budućeg odraslog čovjeka, čimbenika društvene, ekonomske i političke zajednice, počinje u mladim danima, posebno na emocionalnom području ljudske ličnosti. Stoga je dragocjen doprinos odgovornosti, a posebno u sjeni iskustva, kojeg nudi ovo djelo. Knjiga je to radova s područja etičko-moralne problematike, jednako s povijesnim kao i suvremenim temama: tu su

važna pitanja nekih povijesnih rasprava te suvremenih kazuistika. Obiluju pitanja načelne naravi, kao situacija i zakon, sloboda i odgovornost, mirotvorstvo i agresivnost, biti sretan, vjera i razum kao putovi do istine, ljudska prava. Da je važno pitanje aksiološkog horizonta, govori upozorenje: »Pravo na slobodu nije dakle samo sebi svrha« (72). Sloboda je sredstvo, mogućnost za više vrednote.

Budući da se autor bavi moralnim prosudbama iskustva i refleksijama nad iskustvima, svoje mjesto u knjizi nužno nalaze žive teme sa suvremenog društvenog i bioetičkog horizonta. Oni koje više pogađa sadašnje turbno stanje u društvu i politici, prodor nasilja preko mass-medija i sabornice na ulice, urede, škole i osnovne međuljudske odnose, i koji se možda osjećaju pozvanim ne samo kritizirati nego i nešto doprinijeti, zacijelo će sa zanimanjem posegnuti za pitanjem: jesu li politika i etika suprotni ciljevi? Iz sjene nedavna iskustva slijedi primjedba: »Hitler bi trijumfirao da je USA 1941. god. proglasila embargo na oružje za cijelu Europu« (216). Ako je Papa proglasio kancelara engleskog kralja Henrika VIII., sveca i mučenika poznatog pod imenom 'čovjek za sva vremena', Tomu Morusa, zaštitnikom političara, očito da je i to jedno od područja u koje kršćani mogu i trebaju unositi svjetlo Evandjelja. Nasilno prodiranje i nametanje začudnih ideologija globalizacije, slobodne privrede i slobodnog tržišta — zapravo Darwin-privrede i Darwin-tržišta, gdje vlada zakon 'jači kvači' a jači ima pravo, nije ništa posebno uznemirilo etičko-moralnu refleksiju zapadnog svijeta. Opasnosti su osjetile i bolje uočile i na svoj (jedini moguć i prihvatljiv?) način reagirale neke svjetovne udruge, globalizirajući protivljenja 'novom svjetskom poretku' koji promiče materijalne dobitke na račun čovjeka, obitelji, malih naroda. Papa je pozvao na globalizaciju solidarnosti.

Suvremena makro-obitelj — čovječanstvo pita se hoće li nadživjeti zbog

urušavanja temeljnih odnosa i uvjeta opstanka: očuvanje ili razaranje okoliša. Istodobno se mikro-obitelj, uz druge već poznate opasnosti, suočava s ugrožavanjem temeljnih međusobnih odnosa u braku i obitelji i njihovom poslanju: u prenošenju života, u rađanju. Umjesto očito potrebnih terapija i novih odgovarajućih istraživanja nude se zamjene, surrogati: proizvodnja ljudi; na pomolu su neke nove antropologije, različite od one biblijske, ili antropologija nije uopće poželjna jer pragmatizam i utilitarizam preteže nad svime?! Nije više novost da se želi progurati znanost bez vrednota, a onda i društvo bez vrednota — otvoreno društvo. »Bez etičkog vodstva znanstveni bi napredak sličio na nabujalu izlivenu rijeku koja, umjesto korisnog natapanja tla, ostavlja pustoš na licu zemlje« (169).

Recenzenti su zabilježili: »Iz bogate riznice kršćanskog moralnog učenja autor iznosi 'staro i novo', nešto otima zaboravu, nešto podvrgava novom i dubljem promišljanju, a nešto aktualizira i stavlja u kontekst nedavne tragične prošlosti ljudi ovoga prostora kao žrtava 'etike interesa' velikih« (A. Aničić). Otima zaboravu neka poznata i zaslužna imena. Također »tekstovi obrađuju etičko-moralnu i etičko-socijalnu tematiku. Kao teolog moralist, autor kompetentno obrađuje aktualne teme. Služi se stranom i domaćom literaturom koju primjerno primjenjuje na konkretne prilike. Stoga je pohvalno da se ovaj rad objavi« (S. Baloban). Sada valja nadodati: pohvalno je da je rad objavljen, da je naš etičko-moralni horizont obogaćen. Još više: poželjno je da objavljeni rad dođe u vrijedne ruke čitatelja.

Valentin POZAIĆ

Ivan ŠESTAK (ur.), *Religijske teme u književnosti*. Zbornik radova međunarodnog simpozija održanog u Zagrebu 9. prosinca 2000, Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2001., 340 str.

Pred nama je zbornik radova s međunarodnoga simpozija *Religijske teme u svjetskoj i hrvatskoj književnosti*. Simpozij je održan na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove, a organizirao ga je prof. dr. sc. Vladimir Horvat koji na tom fakultetu vodi kolegij *Religijske teme u svjetskoj i hrvatskoj književnosti*.

Iz predgovora Ivana Kopreka, glavnoga urednika biblioteke »Religijski niz«, naslućuje se da je održani simpozij jedan u nizu zamišljenih čija bi tema bila dijalog religije sa suvremenim svijetom. Tematika simpozija i ovoga zbornika povezana je s religijom kao nepresušnim nadahnućem književnih ostvaraja.

U zborniku su dvadeset i dva priloga na koje ćemo se osvrnuti onim redosljedom kojim su tamo navedeni. Ivan Šestak u radu *Filozofija i književnost* najprije određuje sadržaj pojmovima filozofije, književnosti i umjetnosti, da bi se zatim pozabavio književnim oblicima koji se susreću u povijesti filozofije, a na kraju se osvrće na opus triju filozofa—književnika: J. -P. Sartrea, A. Camusa i G. Marcela. Tekst Tihomila Maštrovića *Povjesnica književnog prešućivanja* pozdravna je riječ simpoziju *Religijske teme u književnosti* naglasak koje je na prešućivanju i zatajivanju književnih djela religijske tematike u književnim povijestima i antologijama prošloga stoljeća što je bilo rezultatom ideološke cenzure. Mladen Parlov u radu *Teme 'Devotio moderne' u misli Marka Marulića* osvrće se na ulogu pokreta *devotio moderna*, u zacetku laičkoga duhovnoga pokreta nastala u drugoj polovici 14. stoljeća koji predlaže realističnu viziju duhovnog života i naglašava obraćanje, krepost, strpljivost u kušnjama, apostolat i vječno spasenje, u djelu M. Marulića. U Maru-